

Heroicarvm Et Ecclesiasticarvm Quaestionvm Libri VI.

Sex libris prioribus universa Regalium, Iurisdictionis Ecclesiasticorum
Temporalis Et Constantinianae Donationis ratio discuritur ... contra
profanas & vanas cuiusdam Bodini novitates

Boetii Eponis Frisii De Ivre Sacro - Vel Principorum Iuris Pontificii Libri III.

Epo, Boetius

Duaci, M.D.LXXXIIX.

I Historia Ivris Pontificii.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-61749](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-61749)

DE IVRE SACRO LIBER SECVNDVS,

Qui continet Historiam simul & Artem iuris Pont. vna cum variis Auctorum, ex quibus omnia & singula tum iuris huius tum Conciliorum volumina fuere depropta, Catalogis; temporum simul ratione nostri nunc iuris auctoribus adiecta.

CAPVT PRIMVM

HISTORIA IVRIS PONTIFICII.

Vebit, nisi fallor, quilibet huius iuris Ecclesiastici seu Pontificij studiosus cognoscere, quænam tandem vel qualésnam fuerint

¹
Traditiones atque cõstitutiones illæ quarum sacra meminit scriptura, quænam sint.

illæ de quibus primo libro diximus tum *παράδοσις*. i. Traditiones, tum *διατάξεις*. i. Constitutiones Apostolicæ quarum D. Paulus ^a Apostolus & D. Lucas ^b Evangelista meminerunt; ad Ecclesiam Christianam regendam pertinentes, & solis Episcopis per Apostolos tradi per Episcopos autem deinceps aliis inferioribus Ecclesiæ ministris hominibus fidelibus & ad cæteros religionem Christianam docendos idoneis cõmunicari solitæ, quemadmodum ex ipsius D. Pauli ^c verbis non obscurè liquet, clariùs per Melchiorum ^d Canones ceterosque nostros illustratis. Ac testatur vniuersa nobis antiquitas Ecclesiastica, Traditiones illas atque Constitutiones illas nihil aliud fuisse quàm partim Canones illos Apostolorum quibus hodierno adhuc die Catholica vitur ac re-

²
Canones Apostolorum.

gitur

gitur semperque vltima ac recta gubernataque;
 fuit Ecclesia, partim Constitutiones Apo-
 stolorum pleniores quas in libros octo
 redegit D. Clemens Romanus Apo-
 stolorum discipulus atque D. Petri comes as-
 silius tandemque successor. vt ita iam in-
 de à temporibus Apostolorum duo fue-
 rint genera librorum de legibus Ecclesia-
 sticis conscriptorum; vnum quod nudos
 cõplecteretur Canones tanquam sanctio-
 nes quasdam breuissimas, alterum quod
 plenam de sacramentis & mysteriis & ce-
 remoniis ac ritibus omnibus Christianis
 deque tota disciplina Ecclesiastica tradi-
 tionem, præceptionem, & explicationem
 contineret. quod quidẽ vtrumque libro-
 rum genus paulatim creuit, crescente ni-
 mirum (sicuti fit) per temporũ successio-
 nes omni legislatione. quibusdã scripto-
 ribus nudos tantum Canones atque de-
 creta tum Apostolorum tum Conciliorũ
 post insecutorum conscribentibus, & non-
 nullas veterum quorundam Patrum san-
 ctissimorum sententias ad Ecclesiæ gu-
 bernationem plurimum facientes vnã su-
 peradijcientibus: quali ferẽ scribendi ge-
 nere contenti fuisse videntur Græci, quo-
 rum ius Pontificium scholiis Theodori
 Balsamonis illustratũ nunc habemus. Hic
 sub Imperatore Constantinopolitano E-
 manuele^a Commeno vixit anno Christi
 1160. cum iam diu ante ipsum sacros Ca-
 nones huiusmodi suis exornassent scho-
 lib k liis

3
 Cõstitutio-
 nes Apo-
 stolorũ per
 Clemẽtem
 editæ.

4
 Duo gene-
 ra librorũ
 iuris Pon-
 tificij iam
 inde ab A-
 postolicis
 tẽporibus.

5
 Crescẽte le-
 gislatione
 necessariò
 crescunt li-
 brorũ vo-
 lumina.

6
 Primũ ge-
 nus scripto-
 rum iuris
 Pontificij.

7
 Græcorum
 ius Pontifi-
 cium.

8
 Balsamo-
 nis atas.

9 Interpretes
Canonum
Græci, prio-
res inter-
pretibus iu-
ris Ciuilibus.
10 Aetas Pho-
tij.
11 Alterū ge-
nus scripto-
rum iuris
Pontificij.
12 Clemens
Romanus.
13 Isidorus Hi-
spalensis &
Martinus
Braccarenſis
14 Burchard⁹
Vormati-
enſis.
15 Iuo Carnu-
tenſis.
16 Gratianus.

liis Constantinus ſcholasticus, qui ſub Iu-
ſtiniano noſtro floruit, & Photius Con-
ſtantinopolitanus, & Constantinus Har-
menopolus, & Matthæus monachus, &
Zonaras; omnes interpretibus legum Ci-
uiliū noſtris antiquiores. Photius ipſe
collektor iuris illius Eccleſiaſtici Græco-
rum vixit ſub annum Chriſti 870. contra
quem celebrata fuit octaua Synodus tem-
poribus Hadriani PP. 2. vel ipſo teſte
Theodoro Baſamone^a. Quibuſdam ve-
rò iuris huius Eccleſiaſtici ſcriptoribus
& hæreticos pro fidei Catholicæ defen-
ſione geſtas, & integras Apoſtolorū Pon-
tificumque Romanorum conſtitutiones
& Epistoſas Patrumque in Conciliis con-
gregatorum definitiones atq; regulas in
volumina ſua redigentibus. quo in gene-
re poſt Clementem illum quem dixi Ro-
manum diligentiſſimus fuit ex variis alio-
rum (ac inter hos Martini Pape hoc eſt E-
piſcopi Braccarenſis tunc florentis) Col-
lectaneis iam paratis Iſidorus Hiſpalenſis
ſub annū 600. quem deinde ſecuti fuère,
ſed parciūſ atq; truncatiūſ paulò propter
& Conciliorum præcipuè vaſtitatem &
epiſtolarum Decretalium longitudinem,
Burchardus Wormatiēſis^b anno Chri-
ſti circiter milleſimo, Iuo Carnutēſis, an-
no Chriſti circiter 1100, Gratianus deniq;
noſter mox anno Chriſti circiter 1150;
quin & ante Gratianum, quidam Deuſ-
dedit

dedit Cardinalis, & Anselmus Lucensis, & Gregorius cognomine Polycarpus, & Hugo Catalanensis^a, & Fulgentius^b Archidiaconus Carthaginensis: qui simul omnes de suo quoque non nihil interpretationis atque lucis addiderunt iuri quod colligebant insertis sparsim notulis nonnullis. Post editionem Decreti Gratiani, cum potissimum temporibus Alexandri tertij, qui sub annum Christi 1160 Pontificatum gessit vsque ad annum Christi 1180 & amplius, plurimæ fuissent exortæ Constitutiones nouæ, præsertim per Lateranensis Concilij sub hoc Alexandro celebratione, cumque Gratianus multa quoque deprehenderetur præteruisse tum ex Conciliorum veterum Canonibus tum ex Pontificum antiquorum Decretalibus quæ vocantur epistolis, quibus tamē Ecclesiastica legislatio videbatur non omnino posse carere, quidam Bernardus tunc temporis Præpositus Papiensis ac postea factus Fauentinus Episcopus aliud congeffit vel ut nostrorum verbo utar compilauit volumē, quod sub titulo seu nomine *compilationis* Decretalium epistolarum fuit editum, peculiaribus & libris & librorum singulorum titulis non ineptissime distinctum. quod quidem volumē licet auctoritate priuata conscriptum, publicè tamen probatum fuisse liquet ex Ioannis^c Andreae diligenti cū primis obseruatione. Nouis deinceps atque nouis emanantibus ab Apostolica

k ij sede

17
Deusdedit,
Anselmus
Luc. Gre-
gor. Poly-
carp. Hug.
Catalanen-
sis, Fulgen-
ti^o Cartha-
ginienfis &
alij Grati-
ano priores.

18
Decretaliū
Cōpilatio-
nes (quæ di-
cuntur) va-
riæ.

19
Bernardi
Papiensis
compilatio
prima.

20
Librorum
Titulorū-
que primus
ordo cuius

21
Gillibertus
Abbas.

22
Alanus An-
tisiodoren-
sis.

23
Ioānis Ga-
lensis com-
pilatio 2.

24
Innocētius
3.

25
Bernardi
Cōpostel-
lani Com-
pilatio Ro-
mana.

se de Constitutionibus, aliud mox volu-
men edidit quidam Gillibertus Abbas; a-
liud quoque post hunc Gillibertum qui-
dam Alanus Episcopus Antisiodorensis;
quæ tamen duo volumina publicè nun-
quam fuere comprobata, nisi quòd quidē
Ioannes Galensis ex illis duobus vnum
conflauerit volumen etiam publicè pro-
batum: quæ editio propterea *Compilatio*
secunda fuit appellata & liber secundus id
est volumen secundum, quemadmodum
editio illa Bernardi Papiensis vocabatur
compilatio prima seu liber primus hoc est
volumen primū. Atque hæc omnia quat-
tuor Decretalium volumina partim pub-
licè probata partim non probata præces-
serunt Pontificatum Innocētij tertij, qui
ante annum Christi 1200 cathedræ Petri
præfectus fuit per annos octodecim &
quod excurrat. Is quia vir doctissimus at-
que piissimus erat, Ecclesiæ reformandæ
studiosissimus & hæresibus extirpandis ar-
dens, plurima de rebus Ecclesiasticis iisq;
grauissimis cōstituit partim solus per se
partim in alio rursus Cōcilio generali La-
teranēsi quod anno Christi 1215 maximo
rotius orbis Christiani concursu celebra-
batur. adeò vt penè solius Innocentij ter-
tij plura reperiatur in Gregorij noni De-
cretalibus rescripta quàm omnium cate-
rorum simul Pontificum. sub hoc Inno-
centio tertio, priusquam duodecim præ-
sedisset annos, alius quidā Bernardus Ar-
chidia-

chidiaconus Compostellanus, Romę de-
gens, ex eiusdem regestis Innocęrij tertij,
Decretalium volumę quintum pro cudit;
quod appellationem *compilationis* Roma-
nę fuit adeptum, quia Romę sicuti dixi-
mus congestum fuit; cui quidę volumini
cũ nonnulla reperirentur inserta quę
Romanę Curię parũ probarentur, ipsius
Innocęrij iussu quidam Petrus Beneven-
tanus sextum edidit Decretaliũ Inno-
centiarum volumen, publicę probatum;
quod idcirco nunc tertia *compilatio* nunc
liber tertius id est volumę tertium appel-
latum fuit, vt volumen Bernardi Papięsis
compilatio prima & volumen Ioannis Ga-
lensis *compilatio* secũda; reliquis tribus il-
lorum triũ, Gilliberti, Alani, Petri Com-
postellani, voluminibus reprobatis. atq;
sub finem sui Pontificatus, post celebratũ
nempe Concilium illud Lateranense, rur-
sus aliud per nescio quem iussit edi De-
cretalium volumę Innocentius hic idem;
ordine quidem in vniuersum iam septi-
mum, sed ex approbatis duntaxat quartũ:
quę & ob id quarta *compilatio* nuncupa-
batur & liber quartus vel volumen quar-
tum. Proximus Innocentij tertij successor
fuit Honorius tertius; qui & ipse suarum
Decretalium volumen edidit iam in vni-
uersum numero octauum licet inter ap-
probata Decretalium volumina tantum-
modo quintum: quę per consequęs quin-
ta fuit appellata *compilatio* seu volumen

26
Petri Bene-
uętani Cõ-
pilatio 3.

27
Cõpilatio
4 per quen-
dam.

28
Honorij 3
Cõpilatio
5.

k iij quin-

29
Sedulitas
procuden-
darum De-
cretalium
summa.

quintum. Decretaliū procudendarū quasi ferrum per illa tempora canduisse dixeris: tanta fuit malleorum & incudum crepitantium sedulitas. Vixdum septuaginta præterierant anni ab Gratiani Decreto condito, & ecce Decretalium volumina, quæ cōmemorauimus ex Ioanne Andrea, iam octo. Successit huic Honorio noster

30
Gregorij 9
Cōpilatio
6 quoad
probatas,
9 quoad v-
niuersas.

Gregorius nonus, qui tot ac tantorum sibiq; parum constantium voluminū Decretalium epistolarum pertæsus, multis mutatis, multis relictis & reiectis, multis etiam nouis de quæ suo sicuti fit adiectis Cōstitutionibus vel Decretalibus epistolis, nonam parauit omnino Decretalium editionem libris hisce quinque compræhensam, numero quidem iam nonam si spectes cunctas Decretaliū editiones modò memoratas, at sextā si solas probatas.

31
Contij &
Gilberti
hallucina-
tio quoad
cōpilatio-
nes istas.

Antonius Contius^a & Martinus Gilbertus^b qui postremò manus illustradis Decretalibus adhibuerunt, non nihil hac in re recensenda hallucinantur; cum tamen Ioānis Andreae diligētiam nihil effugerit, ex quo ferè solo retulimus quidquid ad adeò varias Decretalium editiones pertinet. Idem post Ioānem Andream narrant

32
Quos ha-
beat hac in
historia du-
ces auctor.

Antonius Butrius^c & Zabarella Cardinalis & iam olim ante Ioānem Andream Hostiensis^d. Per hanc Decretalium editionem Gregorianā, superiores omnes Decretaliū editiones prorsus abrogatæ fuerunt: quantūlibet sæpenumero nobis pro
Decre-

Decretalium Gregorianorum interpretatione vehementer seruire possent si semel integræ & incorruptæ prodirer; nam fragmentis earum incertis fides adhiberi nõ debet: vt pro interpretatione legislationis Iustinianæ procul dubio seruirer veteres veterum & Imperatorum & Iuriconsultorum Codices atque libri si tamè aliquando puri puri reperirentur & eruerentur. Prodiit hæc Gregorij noni *compilatio* (sic enim vocat^a ipse maiorum vestigia secutus, neque tamen sine prisorum^b Latinorum exemplo sicuti suo loco^c dicitur) anno Christi 1230. quo fiebat vt vniuersum iuris Pontificij quasi corpus duobus hisce solis contineretur voluminibus, Decreto Gratiani videlicet & Decretalibus Pontificum epistolis per hunc Gregorium nonũ editis. Post hosce quinque Decretalium libros à Gregorio nono editos, aliquamdiu cessarunt ab editionibus nonis Pontifices insequentibus; donec sub annũ Christi 1300 Bonifacius octauus partim suas partim superiorum Pontificum qui inter ipsum & Gregoriũ nonum intercesserant, & quidem ipsius quoq; Gregorij noni Nouellas Cõstitutiones atq; Decretales, ac præcipuè duorũ generalium Conciliorum Lugdunensium, quorum alterũ sub Innocetio 4 circa annum Domini 1245, alterũ sub Gregorio 10 circiter annũ Christi 1273 celebrabatur, decreta, totidẽ libris quot ipse Gregorius

33
Vtilitas cõ-
pilationum
variarum.

34
Cõpilatio
latina vox
antiquissi-
ma.

35
Duo iuris
Pontificij
volumina
præcipua.

36
Bonifacij
octauo li-
ber.

k iiij gregorius

gorius nonus, iisdemque seruatis libro-
rum singulorum titulis, editioni Grego-
rianę superadicit. malens eas adiectiones
edere seorsum quàm editioni Gregoria-
næ interferere, ne sua quibusque editio-
nis Gregorianæ a exemplaria fierent in-
utilia; secus atque factum fuerat à superio-
ribus omnibus Decretalium Composi-
toribus, qui præcedentium voluminibus
abrogatis editionem suam volebant ob-
seruari solam. quod Bonifacij exemplum
posteri deinceps prudenter & modestè
pièque secuti fuerunt. hoc volumen Bo-
nifacij licèt quinque cõstet libris, vti De-
cretales Gregorianę, tamẽ totũ solet alle-
gari sub appellatione libri sexti eo quòd
libris quinque Decretalium Gregorij no-
ni quasi sextum quid subiiciatur, iisdem
seruiens pro diuersis additionibus, neque
fanè rotum quantulum quantulũ est ma-
gnitudine sua singulos Decretaliũ libros
exuperans. Mortuo Bonifacio Clemens
quintus, qui & proximus Bonifacij suc-
cessor erat, eodem seruato ordine, Con-
stitutiones Concilij Viennensis ipso præ-
sente circiter annum Christi 1311 celebrati,
vnà cum cæteris Cõstitutionibus Decre-
talibus que suis Epistolis, editioni paraue-
rat; quæ defuncto demũ ipso per succes-
sorem Ioãnem nempe vigesimamsecun-
dam fuit prolata sub annũ Christi b 1320.
quæ quoniã nihil præter solius Clemen-
tis vel Concilij Viennensis à Clemente
confir-

37

Cur seor-
sum Boni-
facius edi-
derit sua,
neque De-
cretalibus
Gregorij
passim in-
seruerit.

38

Exemplum
Bonifacij
prudens.

39

Textus cur
appellatus
hic liber.

40

Clementis
5. liber edi-
tus à Ioan-
ne 22.

vid.
Bon.
in
pau.
qua

a

Abb. Antiq.
ed. præfat.
Decretalium
Gregorij noni
sub fin.vid.
tiron
men

confirmati continet Constitutiones, Clementinarum vocabulo solet in testimonium vulgò citari. Suas item paulò post addidit Constitutiones quasdam numero viginti, sed seorsum quoque, Ioannes hic vigesimussæcundus; Decretalium ordine semper obseruato. Quæ quidem tam pauçè Constitutiones quia peculiaris alicuius voluminis Decretalium nomè minimè promerebàtur, in generali nomine Extrauagantium substiterūt. Extrauagantes enim vocari cœperunt olim Constitutiones omnes Pontificiæ quæcunque & quotcunque Gratiani Decreti volumine non erant comprehensæ; quemadmodum pulcherrimè, sicut omnia sua, docet Abbas Antiquus^a: addens & illud, etiam hodie quantumlibet in peculiare fuerint volumè redactæ Decretales epistolæ Pontificum per Gregoriū nonum, tamen sub vocula hac *extra* debere easdem allegari, quòd sint extra volumen Decreti Gratiani; non tamen sub nomine amplius Extrauagantium. Quanquam nunc ferè, causa breuitatis, obtinuit vt ex Decretalibus testimonia proferàtur simpliciter, expresso solo titulo, citra voluminis alicuius mentionem: quemadmodum recentiores quidam testimonia producant ex Pandectis. Defuncto sub annum Christi 1335 Ioãne illo vigesimo secundo, variæ variorum Pontificum sequentium prodierunt Extrauagantes Constitutiones, annorū plus

k v minus

41

Ioannis 22
libellus sub
generali
Extrava-
gantium
nomine.

42

Extrava-
gantes quæ-
nā primò
dictæ.

43

Allegatio
(eæ) quor-
sum perti-
neat.

44

Allegatio
simplex ti-
tuli solius.

45

Extrava-
gantium cō-
muniū ra-
tio.

^a Abb. Antiq.
ul. prefat.
Decretalium
Gregoriū noni
sub fin.

minus ceterum quinquaginta ius comprehēdentes: quando quidem quæ inter eas est omnium postrema, præ se fert annum Christi 1483, facta nimirum à Sixto quarto, quemadmodū sub titulo ^a *De reliquiis & veneratione Sanctorum* videre est; quæq; inter easdem primæ sunt, ab eodē Ioanne vigesimo secundo sunt profectæ. liber ille vel editio illa nomē *Extravagantium communium* propterea sortitur quod Constitutiones illæ multis Pontificibus cōmunes sint non vni soli debeantur quemadmodū vel Clementinæ vel Extravagantes illæ Cōstitutiones viginti Ioannis vigesimisecūdi. Post hunc annum Christi 1483 nihil videmus libris nostris additum esse. quanquam sanè Pōtiffices posteriores minime dormitauēre sed insigniter Ecclesiasticæ legislationis ornauēre Spartā, partim Conciliis quibusdā generalibus interim celebratis partim Cōstitutionibus aliis multiplicibus populo Christiano datis, quantumlibet in corpus hoc iuris nostri nondum sint redactæ. qualium quidē Extravagantiū corpori iuris nondum inclusarum quæ nā vel quāta sit vis & auctoritas, oportuniùs loco ^b suo disputabimus. Constitutionū deniq; Pij quinti magnū non ita pridem prodiit volumen, atq; de corpore Pōtifficij iuris vniuerso nobis insigniter instaurādo & adornando Pontifex hic Gregorius ^c decimus tertius iā diu ferio cogitat: cuius & Censurā quandam

Glossa-

46
Postremo-
rum Ponti-
ficum iura
nondum in
Corpus iu-
ris editum
relata.

47
Extrava-
gantū Cor-
pori iuris
nōdum in-
clusarum
auctoritas.

48
Pij V. Con-
stitutiones.

49
Gregorij
13 conatus.

50
Censura
Glossarum
iuris Pont.
per Greg.
XIII.

a
Francis. Tur-
no libros octo
Constitutio-
num Apo-
stolicarum.

b
Francis. Tur-
no in libro 5 d
de sensibus p
Canonibus
Apostolicis
Sensibus Po-
ntificum Ap-
ostolicorum D
Concretibus
Gregoria centuri
tores Mag
burgenses
quos et Co
ius fuit
ductus ad
penal. de
6. et in p
fat. Decre

Glossarum Pontificiarū cum primis utilē atque necessariam videmus iam editam.

Præter hos omnes hæctenus cōmemoratos iuris huiusce libros, vtilissimè prolati sunt in lucem quattuor Tomi Cōciliorum plerorūque ingentes vnà cum rebus nonnullis cōpertinentibus, opera & industria piissimorū virorum primò Petri Crabbæ Franciscani Mechliniensis ac deinde locupletiores Laurētij Suriij Carthusiani Coloniēsis, vestigia Isidori illius Hispalensis de quo diximus insequentiū.

Quod autem capitis huius initio diximus, Canonibus Apostolorum breuiter ac deinde Constitutionibus Apostolicis per Clementem Romanum editis plenissimè contineri tum Constitutiones tum Traditiones illas quarū Testamenti noui meminit libellus, id quoniam latissimè & accuratissimè probauit ex infinitis propè scriptoribus & Græcis & Latinis iisque vt antiquissimis ita probatissimis vir in-cōparabilis doctrinæ, singularis pietatis, feruētissimi zeli Frācisus Turrianus, qui simul & scholiis & cōmentariis lōgè doctissimis illustrauit libros illos octo Cōstitutionum Apostolicarū ^a, & in defensione pro Canonibus Apostolorū Decretales etiā Pontificum primorū seu Apostolicorū epistolas ab impugnationibus ineptissimorū quorundā hominū vindicauit ^b, nō est quod nos hoc loco vel actū agamus vel argumēta Canonū Apostolicorum

51
Tomi Cōciliorum.

52
Canonum Apostolicorum & Cōstitutionum Apostolicarum Adfertio de fensioque cōtra hereticos per D. Francis. Turrianū.

a Francis. Tur.
no libros octo
Constitutio-
num Apo-
stolicarum.

b Francis. Tur.
no in libro 5 de
defensionis pro
Canonibus
Apostolicis et
Societatis Pon-
tificis Apo-
stolicorū De-
cretalibus cō-
tra centuria-
tores Magde-
burgenses per
quos et Con-
stitutio fuit se-
ductus ad c.
penult. dist.
16. et in præ-
fat. Decreti.

corum & Constitutionum illarum Apostolicarum compendiosè depromamus.

53
Legislatio
ne Ciuili
multò an-
tiquior Pō-
tificia.

Legislatio Ciuili Iustiniana nullis est ex libris deprōptata antiquis, ne quidē si vel duodecim respicias tabulas, quandoquidem longè sunt iis antiquiores duę tabulæ Moſis: vt interim Senatusconsultorum & Edictorum prætoriorū præ nouitatem prætereamus. Imperatorū autem Constitutiones & Ictōrum respōsa ex quibus legislationem suam congeſſit Iustinianus, omnia sunt Apostolicis temporibus posteriora; cū florere demum cœperint illi tum Icti tū Imperatores postquam legislatio Pontificia libris multis iam esset instructissima; nēpe, præter scripturæ sacræ loca quædam tanquam iuris huius fontes, & Apostolorū Canonibus, & Constitutionibus Apostolicis, & epistolis Pōtificum Apostolicorum Decretalibus, & priscorum patrum nonnullorum sententiis, & Conciliorum primorū Hierosolymis & alibi pro re nata sapienter celebratorum Decretis; id quod alibi copiosius attigimus.

54
Interpres
legum Pō-
tificiarum
Latini Ac-
cursio anti-
quiores.

Iam, quod ad Interpretes & Glossographos Pontificij iuris attinet, post Græcos illos quorum paulò superiùs feci mentionem, primi fuerunt apud Latinos hi; Laurentius, Vincentius, Alanus, Iacobus, Tancredus, alij similes, viri iam diu ante annū Christi 1200 clari & illustres; qui quidam omnes in primum illud volumen epistolarum

LIBROS

larum Decretaliũ à Bernardo illo Papien-
 si editum glossemata commentariosque
 scripserunt; priusquam vel Accursius tum
 Glossographorum tum interpretum cun-
 ctorum Ciuiliũ longè Princeps vnquã
 nasceretur (vt qui Gregorij demum noni
 tẽporibus inclarescere cœperit, mortuus
 anno Christi 1279 cùm primũ ante qua-
 draginta duos annos iuri studere seriũs
 inchoasset in suã nimirũ ætatis anno vi-
 gesimo septimo, sicut adnotauit Arnol-
 dus Pontacus ^a) vel glossemata sua saltem
 pleniora consequeretur ius Ciuile Iusti-
 nianeam, opera potissimũ & labore eius-
 dem Accursij ex Irnerio, Bulgaro, Hugo-
 lino, Ioãne Bosiano, Martino, Pyleo, Pla-
 centino, Azone, cæteris. Quibus legum
 Ciuiliũ Glossographis Latinis antiquio-
 res quidem fuere Glossographi legum ea-
 rundem Græci, quorum Viglius ^b noster
 meminit, & qui nunc prodire cœperunt,
 nimirum Theodorus, Thalelæus, Isido-
 rus, Dorotheus, Stephanus, Ioannes, alij-
 que complures; at hi Græcis canonum
 quoque Glossographis nostris antiquio-
 res non sunt. Sanè tametsi legislatio Iusti-
 niani diu iacuerit in Italia totoq; reliquo
 Occidente quodãmodo neglecta ac pro-
 pè sepulta, durantibus videlicet Gotorũ,
 Vandalorum, Hunnorum, similibusque
 gentium barbararum grassationibus, do-
 nec Lotharius secũdus Imperator sub an-
 num Christi 1130 legislationem Iustinia-

neam

55
 Accursius
 vir qualis
 quantusq;

56
 Glossogra-
 phi Græci
 Latinis an-
 tiquiores,
 & inter
 Græcos ip-
 sos, Cano-
 nistæ ciui-
 libus anti-
 quiores.

57
 Apud Lati-
 nos omni-
 bus omni-
 no tẽpori-
 bus floruis-
 se legisla-
 tionẽ Pon-
 tificiam, ci-
 uilem verò
 diutissimè
 iacuisse qua
 si sepultã.

a
 Pontacus in
 synagoga
 ad an. 1227

b
 Vigl. in pre-
 dit. ad Con-
 stitutions
 theophili
 grecas.

neam in vsum reuocaret & in scholis publicis doceri mandaret, legislatio tamē Ecclesiastica semper & incessanter citraq; intermissionem viguit. A Lotharij verò temporibus exorti sunt primi legum Ci-

78
Interpretes
quidā Ci-
uiles, Ca-
nonicis an-
tiquiores.

uiliū interpretes, Irnerius, Bulgarus, He-
golinus, alij; quos & ipsos interpretibus
Canonum Latinis fuisse recentiores non
rectē videtur affirmare Contius ^a, cūm
Gratiani etiam Decreti tempora præce-
ferit Irnerius cum ceteris coæuis, qui par-
tim Summas quę vocantur partim Com-
mentarios in Ciuileius ediderunt, Glos-
sas non ediderunt. Glossographi Decre-
taliū primi fuerunt illi quos ante dixi.

79
Glossogra-
phus De-
creti prim^o

Glossographus postea Decreti Gratiani
primus fuit quidam vel Hugo vel Hugu-
tio, quemadmodum non vno loco scribit
Antoninus ^b Archiepiscopus Florētinus
in historiali suo speculo; secundus dein-
ceps Ioānes quidam Semeca cognomen-
to Teutonicus sub annum Christi 1260,
qui frequēter Hugutionis illius facit mē-
tionem; tertius denique cōfestim Bartho-
lomæus Brixienſis. quare falsò putat Ar-

80
Glossogra-
phorū va-
riorū atas.

noldus ^c Pontacus hunc Ioannem Teu-
tonicum fuisse primum Decreti Glosso-
graphum. Glossa Ioannis huius Teuto-
nici vulgò nominatur communis, vt ait d
Archiepiscopus ille Florentinus. Huic
Ioanni Teutonico licet Accursius depre-
hendatur fuisse coæuis vt & Bartholo-
mæo Brixienſi, Hugutione tamen fuisse

vide;

videtur posterior. Illud item satis liquet
 ex Ioanne^a Andrea, glossas Decretalium
 non ex Accursio sed ex antiquarum illa-
 rum quas posuimus compilationū glos-
 sis à Bernardo quodam Parmensi fuisse
 congestas cum nonnullis nouis additio-
 nibus. floruit Bernardus ille sub annum
 Christi 1250 coæuus Accursio. Memorat
 autem Ioānes Andreas plurimos alios an-
 tiquarum compilationū Glossographos
 præter eos paulò superiùs à me comme-
 moratos, Accursio vetustiores. Quanquā
 Glossographorum primorum genus v-
 trumque non adeò multum temporibus
 & ætatibus distat. quod obiter admonen-
 dum duxi, ne quis fortè sciolis quibus-
 dam crederet & nugivendis ineptissimis
 falsò perque calūniam scriptitantibus &
 auctores & Glossographos iuris Ciuilis
 antiquiores esse vel auctoribus vel Glos-
 sographis Ecclesiastici seu Pontificij iuris
 huius nostri, cum veritas ipsa planè sit at-
 que stet in contrarium. Sanè Pontificij
 iuris glossemata glossematibus legum Ci-
 uilium neque soliditate cedūt neque ve-
 rustate; ius autem ipsum Pontificium &
 præstātia & antiquitate legibus Ciuilibus
 longissimè præcellit. Vtramque tamen le-
 gislationē hoc habere cōmune videmus,
 vt & augeatur naturaliter successu tēpor-
 ris, (ne hodierno quidē die tacentibus le-
 gumlatoribus nec vnquā tacituris quādiu
 stabit mundus, vel ingenti teste volumine
 Consti-

81
 Glossę De-
 cretaliū ne-
 quaquā ex
 Accursio.

82
 Glossogra-
 phi multi
 Pontificij
 Accursio
 antiquio-
 res.

83
 In sciolos
 quosdā nu-
 givēdos ac
 mendaces.

84
 Soliditas
 maior glos-
 sarum Pō-
 tificiarum
 quā Ci-
 uilium.

85
 Legislatio-
 nis omnis
 incremen-
 tū quotidie
 necessariū.

Constitutionum Caroli quinti Imperatoris) & interpretum numero turbaque penè semper laboret; cum tamen qui unum viderit, maximè posteriorem aliquem, omnes viderit; adeo genus hoc omne scriptorum farinae deprehenditur eiusdem, ne verbis quidem frequenter aliorum per alios immutatis. nec sanè plagij censetur inter bonos viros crimen, aliena sibi sumere; sed ingenuitatis habetur, alieno vel le frui labore. Panormitanus præ cæteris in alienis lucubrationibus ad verbum describendis artifex creditur fuisse maximus atque dexterrimus. Testatur Ioannes a Andrea suo iam tempore in libros Decretalium Gregorij noni plus quàm octingenta seu volumina seu opera (*petias* barbaro vocat vocabulo) commentariorum fuisse: connumeratis autem antiquarum compilationum Glossographis, amplius quàm mille fuisse volumina vel ut ipse vocat *petias*. Quod si numerentur nunc & opera & opuscula tum Ioannis Andreae ipsius (qui mox post annu Christi 1300 cepit inclarescere, Glossographus ipse & libri sexti Bonifaciani & Clementinarum, defunctus anno Christi 1348) tum sequentiu interpretum ad ætatè vsque nostram, numerus ille millenarius fortassis iam conduplicatus reperietur. In sanabile nepe multorum scribendi cacoëthes est; ut nihil nunc restet amplius quàm ut ad simplicissimum commentandi genus, quale secula postu-

86
Interpretu
cantilena
prorsus ead-
dem.

87
Panormi-
tani supel-
lex tralati-
tia; sicut &
ceterorum.

88
Commen-
tarioi u im-
mensitas.

89
Qualis in-
terpretatio
iuris nunc
summè ne-
cessaria sit,

postulant erudita, redeantur, ac ad ipsos puræ putæ legislationis Ecclesiasticæ fontes atq; principia digiti semper intendantur, recta docendi via rationeque diligentissimè seruata, qualis Ecclesiasticarum legum interpretatio in tanta præsertim cõmentariorum cõfusione temporibus hifce profectò summè necessaria est.

Ac quoniam primos Glossarum quæ dicuntur iuris vtriusque prodidimus auctores ac tēpora, non erit abs re si per breuissimam digressiunculam simul annotemus Ordinariæ sacrorum Bibliorū Glossæ tempus & auctorem. Sunt igitur qui putent Caroli Magni præceptorē seu Alcuinum seu Albinum eius Glossæ auctore fuisse: sed refert Abbas^a Tritthemius, paulò post Caroli Magni tēpora sub Imperatore Ludouico circiter annū Christi 840 primum eius collectorem fuisse monachū quendam Fuldēsem nomine Strabum Rabani olim discipulū virum longè doctissimum, qui & alia multa scripserit. seculis deinceps aliquot posterioribus, nempe sub annum Christi 1110 Glossam Bibliorum interlinealem & marginalem nouo eoq; breuissimo expositionis genere superuenisse per Anselmum^b quendam Laudiniensem Scholasticum virum & doctissimum & piissimum.

90
Glossæ Bibliorū Ordinariæ auctor,

91
Interlinealis & marginalis Glossæ auctor,

I CAPVT